

Skydd för natur nära bostaden - en folkhälsofråga

Jonas Björk, Region Skånes KompetensCentrum för klinisk forskning

E-post: jonas.bjork@skane.se

I en nyligen avslutad undersökning i Skåne studerades samband mellan rekreationsvärden i naturmiljöer nära bostaden och hälsa. Resultaten visar att nära tillgång till natur med höga rekreationsvärden är en viktig faktor för trivseln i bostadsområdet, detta gäller i synnerhet för boende i hyresrätt. Undersökningen visar också att god natur i omgivningen leder till att man rör mer på sig i vardagen. Andelen kraftigt överviktiga bland boende i flerfamiljshus var lägre i områden med höga rekreationsvärden i naturmiljön. Sambanden kvarstod när man tog hänsyn till en rad individfaktorer som påverkar fysisk aktivitet och övervikt. Dessa och liknande forskningsresultat bör beaktas i samhällsplaneringen. Skyddet för natur som är lättillgänglig för allmänheten i och omkring tätorterna behöver stärkas.

Skåne har mycket rika naturvärden med tre nationalparker (Stenshuvud, Söderåsen och Dalby Söderskog), flera unika urbana parker och ett stort antal naturreservat som tydliga exempel på detta. Det är emellertid bara en liten del av Skånes befolkning som nära sin bostad har tillgång till naturområden med höga rekreationsvärden som inbjuder till avkoppling, motion och återhämtning i vardagen.

I en nyligen avslutad undersökning¹ studerades förekomsten av naturmiljöer inom 300 meters avstånd från bostäderna i merparten av Skåne, innerstadsdelarna i de fyra största städerna undantagna. Rekreationsvärdet i naturmiljöerna bedömdes utifrån fem dimensioner: rofylldhet (frånvaro av störande trafikbuller), vildhet, artrikedom, rymd och kulturarv. I genomsnitt hade invånarna i de undersökta delarna av Skåne endast tillgång till 0,67 av de 5 dimensionerna, och mer än 70% av invånarna hade inte tillgång till någon av dimensionerna, inom 300 meter från bostaden. En liknande kartläggning av tillgången till urbana parker med goda rekreationsvärden planeras för innerstadsområdena i Malmö, Lund, Helsingborg och Kristianstad.

Avsaknad av goda rekreationsmöjligheter i naturmiljöer nära bostaden kan förväntas ha negativa effekter på folkhälsan. I undersökningen svarade 24 819 personer (54% av alla tillfrågade) på detaljerade enkätfrågor om bl.a. trivsel i bostadsområdet, fysisk aktivitet, kroppsvikt och allmän hälsa. Sambandet mellan rekreationsvärdena i naturmiljön nära bostaden och trivsel i bostadsområdet var tydligt, i synnerhet för boende i hyresrätt. Resultatet är inte överraskande eftersom flertalet boende i

flerfamiljshus saknar tillgång till egen trädgård eller uteplats som annars till viss del kan kompensera för avsaknaden av naturmiljöer i omgivningen.

Tydligt var även sambandet med fysisk aktivitet. Regelbundna, måttligt ansträngande, vardagliga fysiska aktiviteter var mer vanligt förekommande i områden med höga rekreationsvärden i naturmiljön nära bostäderna. Regelbunden fysisk aktivitet minskar risken för fetma. Bland boende i hyresrätt hade 17% BMI över 30 kg/m² (gränsen för fetma enligt WHO:s definition) i områden helt utan rekreationsvärden jämfört med 13% bland boende i hyresrätt i övriga områden. Sambanden kvarstod när man tog hänsyn till en rad individfaktorer (bl. a. ålder, kön, utbildningsnivå, sysselsättning och socioekonomi) som skiljer mellan bostadsområdena och som kan förväntas påverka fysisk aktivitet och övervikt.

Inget tydligt samband mellan rekreationsvärdena i naturmiljön nära bostaden och självskattad allmän hälsa kunde påvisas. Deltagarna i undersökningen rapporterade överlag hög vitalitet, dvs de höll i stor utsträckning med om påståenden som handlade om att känna sig pigg, stark och full av energi en stor del av tiden och tog avstånd från påståenden om att vara utsliten eller trött. Dock såg man en något lägre vitalitet bland kvinnor i områden helt utan rekreationsvärden jämfört med i övriga områden.

Det är förstas viktigt att kommunerna beaktar dessa och liknande forskningsresultat i den fysiska översiktsplaneringen. Fler planer på att återskapa goda naturmiljöer i och omkring

tätorterna behöver förverkligas. På regional och nationell nivå bör sådan natur av stor vikt för folkhälsan ges samma skydd som naturområden av betydelse för ekosystemen erhåller idag. Naturvårdsverket har pekat ut omkring 2000 svenska naturområden (varav 91 i Skåne) av riksintresse för naturvården.² Graden av skydd regleras i miljöbalken. Som jämförelse har bara 215 områden (13 i Skåne) med riksintresse för friluftslivet som främsta skäl för skyddet identifierats. I en kommande översyn av skyddsvärda naturmiljöer borde folkhälsoaspekter beaktas i långt större utsträckning än tidigare.

Riksdagen fastställde 1997 (infrastrukturproposition 1996/97:53) riktvärden för trafikbuller i och utanför bostaden som ska beaktas vid nybyggnation av bostäder och vid väsentliga förändringar av trafikinfrastrukturen. Det vore rimligt att utöka dessa riktlinjer till att även omfatta krav på att andra dimensioner som ger en naturmiljö höga rekreativvärden också upprätthålls i omgivningen vid nybyggnationer.

En aldrig så engagerad allmänhet kommer inte att räcka som skydd mot en fortsatt utarmning av naturen i och omkring tätorterna. Utan lagstadgat skydd för rekreativvärdena är risken överhängande att kortsiktiga ekonomiska hänsyn väger över när exempelvis beslut om förtätning av bostadsområden fattas. Skyddet av naturen nära våra bostäder behöver därför stärkas.

1. Björk J, Albin M, Grahn P et al. Recreational values of the natural environment in relation to neighbourhood satisfaction, physical activity, obesity, and well being. Accepterad för publicering i *Journal of Epidemiology and Community Health*.

2. Naturvårdsverkets hemsida,
<http://www.naturvardsverket.se/>